

Het Nationale Theater

Inhoudelijk verslag
Producties, Programmering, Educatie en Interactie

2019

MISSIE

Het Nationale Theater is het nationale podium en is er in de eerste plaats voor het publiek. Het is vastbesloten het beste toneel te maken, de beste voorstellingen te programmeren en te presenteren en dat te delen met zoveel mogelijk mensen. Thuis in Den Haag en reizend door het land is het de plek waar toneelverhalen worden verteld die nu in dit land urgent zijn en vormt het een nieuw platform voor het nationale gesprek. Het Nationale Theater is een gemeenschapshuis: een open en bruisend huis waar verschillende groepen toeschouwers zich thuis voelen, waarmee ze zich identificeren, waar ze trots op zijn. Een thuis waar gevierd, beleefd, herdacht en samen gedacht wordt.

Met theater voor jong en oud, voorstellingen door gevierde regisseurs en aanstormende talenten, actief reizend door het hele land, is Het Nationale Theater een toonaangevend theaterinstituut, dat iedere inwoner van dit land uitnodigt tot ontmoeting, kunstbeleving en debat. Opererend vanuit onze politieke hoofdstad, internationale stad van Vrede en Recht, is het een cultureel brandpunt dat theater een prominente plek geeft in het hart van de samenleving. Met klassiekers uit de wereldbibliotheek, actueel geschreven drama en innovatieve programma's voedt, faciliteert en inspireert Het Nationale Theater het publiek in zijn zoektocht naar houvast, visie en vermaak.

KERNACTIVITEITEN

Vanaf 2017 werken binnen Het Nationale Theater regisseurs, acteurs en medewerkers jaarlijks aan eigen producties, de programmering van gastproducties en een keur aan contextuele en educatieve programma's. We bespelen en programmeren de podia van de Koninklijke Schouwburg, Theater aan het Spui, Zaal 3 en de Studio's en zijn regelmatig buiten de eigen zalen zichtbaar: op scholen, in de wijken en in het hele land. Onze hoofdactiviteiten vallen uiteen in drie categorieën:

- Eigen producties: voorstellingen voor jong en oud die wij maken en spelen in Den Haag en in het hele land.
- Programmering: voorstellingen van andere gezelschappen, disciplines en internationale huizen, die wij programmeren in onze eigen theaters.
- Speciale programma's: innovatieve activiteiten die wij (mede) ontwikkelen en presenteren in onze eigen theaters of op locatie in de stad.

Bij de voorstellingen, in onze programmering en bij de ontwikkeling van speciale programma's zetten wij vier thematische lijnen centraal die in onze ogen de meest cruciale maatschappelijke ontwikkelingen van dit decennium reflecteren:

- Ontworteling & Vervreemding
- Rentmeesterschap
- Intimiteit 3.0
- De Andere Geschiedenis

Aan de hand van deze thema's wordt repertoire gekozen, worden nieuwe stukken geschreven, programma's samengesteld, een deel van de gastvoorstellingen geprogrammeerd, kortom de seizoenen – op ondogmatische, inspirerende en vernieuwende wijze – opgebouwd. De lijnen lopen over vier jaar door, gaan kopje onder en duiken onverwachts steeds weer op.

PRODUCTIES IN 2019

In het derde jaar van het Kunstenplan maakte Het Nationale Theater zes nieuwe producties voor de grote zaal, waarvan één coproductie met HNTjong, en een productie in de vlakke vloer. Ook waren er

coproducties met Stichting Troubleman van Sadettin Kirmiziyüz (*Citizen K.*), met Rose Stories (*Melk & Dadels*, regie Daria Bukvic) en met Black Sheep Can Fly van Saman Amini (*A seat at the table*).

De titels in de grote zaal werden ingedeeld volgens onderstaande labels:

Label	Titel
Groots gemonteerde klassieker	<i>Amadeus</i>
Toneelstuk des Vaderlands	<i>Sexual Healing</i>
Innovatievoorstelling	<i>De wereld volgens John</i>
Toegankelijke reisvoorstelling	<i>Het duel</i>
Coming of Age-voorstelling	<i>Revolutions</i>

Prijzen en nominaties

- Mark Kraan, winnaar Arlecchino (*Cinema*) (gastacteur, seizoen 18-19)
- Joris Smit, nominatie Louis d'Or (*De wereld volgens John*)
- Bram Suijker, nominatie Arlecchino (*We zijn hier voor Robbie*, seizoen 18-19);
- Joy Delima nominatie Colombina (*Onze straat*) (gastacteur)
- *Language* van Vanja Rukavina genomineerd voor BNG Bank Theaterprijs
- *Melk & Dadels*, *Citizen K.* en *A Seat At The Table* officiële juryselectie Theaterfestival.

Grote zaal: Het duel, première 12 januari 2019

Het Nationale Theater in coproductie met Toneelgroep Oostpool. De novelle *Het duel* van Anton Tsjechov is wel een 'toneelstuk in proza' genoemd, maar de toonzetting is harder, bijtender en explicieter dan Tsjechovs toneelwerk. Regisseur Jeroen De Man vroeg Jacob Derwig de novelle te bewerken voor het theater, om zo een 'nieuwe Tsjechov' aan het ijzeren toneelrepertoire toe te voegen. In *Het duel* zien we een jong stel, Lajevski en zijn geliefde Nadezjda, die zijn weggevlucht van het door sociale conventies geregeerde Sint-Petersburg. In een badplaats in de provincie willen ze een nieuw leven opbouwen, maar al snel sterven alle dromen op een nieuw leven een stille dood. De plaatselijke gemeenschap stort zich op de nieuwkomers. Iedereen heeft een mening over hen, aangevoerd door de scherpe Von Koren. Deze bioloog en sociaal-darwinist meent dat figuren als Lajevski niets bijdragen aan de ontwikkeling van de menselijke soort. Een ergernis leidt tot een ruzie, een ruzie tot een duel. Maar wanneer alles misloopt, moeten beide mannen erkennen dat ze op deze wereld tot elkaar veroordeeld zijn.

In onze tijd is de retoriek van het sociaal-darwinisme terug van nooit weggeweest. Politici spreken over de 'homeopathische verdunning' van de westerse samenleving en willen 'ras' weer laten meewegen in het beslisproces over wapenvergunningen. Dat maakte het spannend om *Het duel* juist nu te spelen. Het vertalen van de prozatekst naar een spannend toneelstuk bleek echter lastiger dan gedacht: hoewel de voorstelling enkele spannende scènes en schitterende beelden toonde (toneelbeeld Juul Dekker, lichtontwerp Prem Scholte Albers), lukte het onvoldoende om de speelsheid van Jeroen De Man en de urgentie van het onderliggende discours op de planken te krijgen. Daarnaast gaf de voorstelling aanleiding tot een podcastreeks over de representatie van de vrouw in het theater, een belangwekkend gesprek waarvan wij verwachten dat dit zowel buiten als binnen Het Nationale Theater verder gevoerd zal worden.

Grote zaal: De wereld volgens John, première 20 april 2019

Het is 21 juni 2019. In de vroege ochtend dringt Jan K. het gorillaverblijf in Blijdorp binnen. De nationale media volgen zijn daad op de voet. In een radiostudio van Den Haag FM presenteert John Landschot zijn talkradioprogramma *De wereld volgens John*. Met zijn sidekick en assistent Yernaz probeert hij de wanhoopsdaad van Jan K. te doorgronden en bloot te leggen als onderdeel van een groot maatschappelijk vraagstuk. Deze scènes worden afgewisseld met fragmenten uit Jans leven in de Haagse arbeiderswijk Duindorp. Kim van der Poot, een journaliste van *De Correspondent*, maakt rondom de Nieuwjaarsvuren een podcast over 'de verliezers van de globalisering', met Jan als voorbeeld.

De wereld volgens John is een spin-off van *The Nation*, waarin de populistische volksmenner John Landschot streed tegen de islamisering en de macht van de elite. Eric de Vroedt realiseerde zich dat hij te weinig aandacht had gehad voor het verhaal van de 'boze witte man'. Daarom dompelde hij zich voor *De wereld volgens John* onder in Duindorp, een autochtone volksbuurt waar eenheid en samenhang hoger in het vaandel lijken te staan dan vrijheid en diversiteit en waar jaarlijks een van de twee grote Haagse vreugdevuren wordt gebouwd. Rond de jaarwisseling voerde De Vroedt daar gesprekken over imago en racisme, over trots en teleurstellingen. De wijk kampt met een negatief imago, maar De Vroedt werd juist getroffen door de sterke gemeenschapszin. Hoewel het verhaal zich afspeelt in Duindorp, gaat het over thema's die ook in Groningen, Zwolle of Venlo leven. De tekst van Joeri Vos neemt de 'boze witte man' serieus, zonder hem op een blok te hijsen.

Voor *De wereld volgens John* ontwierp Maze de Boer een modern 'apenhok', waarin Joris Smit als Jan K. vecht met danser Bilal Bashir als aap. De radioboot op het voortoneel vormde de verbinding met de buitenwereld. Aan de gevel van de Koninklijke Schouwburg hing tijdens de speelperiode een spandoek met de tekst: Het vreugdevuur moet blijven. Het Duindorpse publiek, dat in veel gevallen de Schouwburg voor het eerst betrad, zag de uitspraak én de voorstelling als een hart onder de riem. Hoewel deze Haagse toeschouwers zich gehoord voelden en de recensies grotendeels positief waren, was er in andere steden in het land relatief weinig publiek. Een aantal voorstellingen werd zelfs afgelast. Na de speelperiode werd Joris Smit voor zijn rol als Jan K. genomineerd voor de Louis d'Or.

Grote zaal: Amadeus, première 15 juni 2019

De Theateralliantie in coproductie met Het Nationale Theater, i.s.m. Opera2Day

Amadeus vertelt het verhaal over misschien wel de grootste componist allertijden: Wolfgang Amadeus Mozart. Wanneer hij als jong, onconventioneel kunstenaar aan het hof van de keizer verschijnt, is hij vastbesloten een grootse indruk achter te laten. Hofcomponist Antonio Salieri constateert verbijsterd dat de muzikale inspiratie waar hij zelf naar zoekt door God aan Mozart is geschonken. Gegrepen door obsessieve jaloezie gaat hij de strijd aan met Mozart, met de muziek en uiteindelijk met zijn geloof in God. Voor Theu Boermans speelde *Amadeus* niet alleen in de klassieke rococo-periode. Het stuk behandelde voor hem een eeuwige tweestrijd en ging daarom ook over onze tijd en onze samenleving: "Een jong, ongebreidelde muzikaal talent, een visionair genie overschrijdt alle bestaande maatschappelijke en artistieke grenzen en bedreigt daarmee de belangen van de gevestigde orde. Hij roept angst en jaloezie op, maar niemand kan ontsnappen aan zijn goddelijke muziek. Een dodelijk dilemma. In zijn scherpe en vaak satirische bewerking van het stuk had Boermans de achttiende-eeuwse hofintriges om het luisterend oor van de keizer vervangen door de moderne stroperige subsidiecultuur van fondsen en cultuurraden waarin slagers hun eigen vlees keuren.

In samenwerking met Opera2Day werd een veel uitgebreidere muzikale dramaturgie ontwikkeld dan sprake van was in Shaffers oorspronkelijke tekst, waar alle muziek op de band stond. In onze voorstelling was er een live orkest van vijftien jonge musici die op oude instrumenten volgens de authentieke muziekpraktijk speelden. We werkten samen met plaatselijke koren die indrukwekkende partijen van beide componisten voor hun rekening namen en tevens door hun omvang (veertig tot zestig) de Weense samenleving konden suggereren. Door de krachten te bundelen met de Theateralliantie speelde de voorstelling meerdere avonden in elke speelplek, wat leidde tot ruim tachtig speelbeurten voor in totaal bijna 50.000 bezoekers.

Grote zaal: *The Children*, première 14 september 2019

Twee wetenschappers, een getrouwd stel, zijn geëvacueerd als gevolg van een lekkende kerncentrale en strijken neer aan de rand van het rampgebied. Hazel en Robin werkten tot hun pensioen als kernfysici in de centrale aan de Engelse Noorzeekust. Op een dag staat hun oud-collega Rose voor de deur, die naar de VS is geëmigreerd. Wat komt ze doen? Is ze hier om herinneringen op te halen? Of wil ze Robin verleiden mee te gaan naar Amerika? De werkelijke reden blijkt nog veel indringender: ze vraagt Hazel en Robin met haar mee te gaan, de centrale in, om de jongere garde, die met man en macht probeert een meltdown te voorkomen, af te lossen.

In *The Children* houden drie mensen elkaar in de greep van een groot moreel dilemma. De jonge schrijfster Lucy Kirkwood schreef een well-made play met een duidelijke, hedendaagse politieke lading, dat gebruik maakte van de herinneringen die we hebben aan de vloedgolf bij Fukushima en de reikwijdte van de straling in Tsjernobyl. Voor Eric de Vroedt draaide deze tekst om het centrale culturele en politieke dilemma van onze tijd: Welke wereld laten we onze kinderen na? De Vroedt: “*The Children* belicht het klimaatprobleem op een fantastische manier. Drie babyboomers staan voor de keuze: ga ik op oude voet verder met mijn comfortabele leven of neem ik mijn verantwoordelijk en ruim ik de rotzooi op die wij zelf hebben veroorzaakt?”

Voor deze voorstelling verdiepten we ons verregaand in de manier waarop onze economie en ecologie zijn georganiseerd. We zochten contact met hoge ambtenaren op het ministerie van Economische Zaken die zich bezighouden met de energietransitie en vroegen hen langs te komen bij een doorloop, om bij deze ervaringsdeskundigen te testen of de voorstelling een ook voor Nederland geloofwaardig beeld zou schetsten. Ook bezochten cast en crew de kerncentrale van Borssele, om rond te kijken op het Nederlandse equivalent van de ‘oude werkplek’ van de personages. Het belang van duurzaamheid vertaalde zich ook in de productiewijze: niet alleen maakten we gebruik van oude kostuums en decor-onderdelen, ook gezelschapsbreed werd een begin gemaakt met een milieubewustere manier van werken. Bijzondere aandacht in publiekswerking en -werving had de jeugd. Wij wilden dat ook jongeren zich aangesproken zouden voelen. De afdeling Educatie & Interactie ontwikkelde een programma waarin jonge mensen brieven schreven aan Eric de Vroedt, waarin ze zich uitspraken over hun zorgen over en oplossingen voor een veilige en gezonde toekomst. De brieven zijn gebundeld en uitgegeven in een mooie publicatie.

Grote zaal: *Sexual Healing*, première 12 oktober 2019

in coproductie met Toneelgroep Oostpool

De volstrekt uit elkaar gegroeide familie De Wael besluit hun Haagse leven te verruilen voor een nieuw bestaan in Frankrijk: Diana zegt haar baan bij het Spoorwegmuseum op, Stef neemt afscheid van zijn timmervrienden. Dochter India en haar vriend Boye gaan samen met haar ouders mee om een plek te creëren waar zorgbehoevende pensionado’s op ‘een leuke manier langzaam kunnen sterven’. En ook tante Tania reist mee ‘om iets te gaan bouwen’.

Het hele avontuur wordt op de voet gevolgd door de makers van het NPO-televisieprogramma *On y va*. Het Nederlandse gezin lijkt zich in Frankrijk te hebben herpakt. Maar of ze nu wezenlijk gelukkiger zijn is de vraag. Dan staat er een jongeman op het erf. Iedereen raakt van hem in de ban. Iedereen wil bij hem zijn, door hem worden bezeten. Er gaat een mystieke kracht van hem uit. Ooit vertrok het gezin op een letterlijke manier, nu vertrekken ze pas echt.

Regisseur Jeroen De Man wilde een voorstelling maken over ‘Opnieuw beginnen’. Veel mensen hebben in zijn ogen niet het lef om hun leven over een andere boeg te gooien. Daarom wilde hij met *Sexual Healing* op zoek naar het groenere gras van de burens om te ervaren dat echt opnieuw beginnen nog niet zo gemakkelijk is. Het oude ligt steeds op de loer. En hoe ver je ook reist, je komt jezelf in die exotische oorden altijd weer tegen.

Sexual Healing leunt thematisch op twee uiteenlopende inspiratiebronnen: de cultfilm *Teorema* van Pasolini en het reality tv-programma *Ik vertrek*. Jeroen De Man wilde deze twee uitersten met elkaar verbinden. Daarom koos hij ervoor de schrijfpodracht aan Jan Hulst en Kasper Tarenskeen te geven:

twee jonge schrijvers, geliefd en geroemd in het kleine zalencircuit, die voor het eerst voor de grote zaal schreven. Bovendien had hij al langere tijd de wens om film en toneel samen te brengen in een voorstelling. Beide inspiratiebronnen gaven hiervoor de juiste aanleiding.

Sexual Healing bestond uit grote contrasten: in speelstijl, vorm en inhoud. De voorstelling werd door de pers zeer uiteenlopend ontvangen. Er waren lovende reacties, vooral aan het adres van uitmuntend spelende acteurs en de spelregie van De Man, maar ook kritiek op vervreemdende overgangen en de moeilijk te duiden rol van de mystieke jonge man, gespeeld door Emmanuel Ohene Boafo. Een deel van deze kritiek – over raciale stereotyperingen – werd dankzij deze voorstelling intern geagendeerd en leidde tot een zeer waardevol gesprek over diversiteit.

Vlakke vloer: Onze straat, première 16 maart 2019

I.s.m. Adelheid+Zina

Onze Straat gaat over een straat, ergens in een stad in Nederland. Een straat zoals er duizenden zijn, met een avondwinkel, een wasserette en bewoners die wel een voordeur maar niet hun leven delen. In drie grote scènes zien we hoe de tijd door de straat heentrekt. Gedurende de avond leren we tien bewoners uit één appartementencomplex kennen, we zien hoe hun levens zich in twaalf jaar ontwikkelen. En hoe om hen heen de straat verandert: mensen verhuizen, er ontstaan liefdes, kinderen worden geboren, ouderen sterven. Alles verandert, maar het leven gaat door.

Regisseur Daria Bukvic wilde nu eens geen voorstelling maken als een vlammeende aanklacht, maar een die door het publiek zou worden ervaren als een verzoenend, warm bad. In schrijver Nathan Vecht vond zij een verwante ziel: “Ik ben gewend om verhalen te maken over plekken in de samenleving waar het botst. Het drama als een gecompliceerde en verheugde versie van wat zich buiten de muren van het theater afspeelt. Maar door de omloopsnelheid waarin de botsingen tegenwoordig worden opgediend, en de gulzigheid waarmee ze worden verslonden, is een verheving van de werkelijkheid soms onbegonnen werk. Ik kreeg de behoefte om een keer een ander verhaal te vertellen. Over mensen die hoogstens twee keer in hun leven in de krant staan. Bij hun geboorte. En bij hun dood. *Onze Straat* gaat over wat zich in de tussentijd afspeelt.”

Aanvankelijk wilden we deze voorstelling uitbrengen op locatie, in gymzalen en buurthuizen, maar die waren te weinig geoutilleerd voor de grote technische eisen die het stuk stelde. Het werd toneel op toneel met vier tribunes rondom het speelveld. Het publiek zat heel dicht op de spelers die een plattegrond van vijf kamers en een centrale gang bevolkten. Had eerst ieder gezin zijn eigen ruimte, naarmate de voorstelling vorderde werden de kamers vaak tegelijkertijd door meerdere families bewoond. Hiervoor ontwikkelde Bukvic met haar spelers een ingenieuze choreografie met mooie veelzeggende contrasten tussen en verdubbelingen van de verschillende levens. In het kader van theater inclusief werd met coproductiepartner Adelheid+Zina een ambitieus en succesvol programma georganiseerd waarin met behulp van buurthuizen publiek voor de voorstelling warm werd gemaakt dat gewoonlijk zijn weg naar de schouwburgen niet vindt, om financiële redenen of omdat ze zich daar niet thuis dachten te voelen.

Vlakke vloer: Language, première 1 september 2019

in coproductie met Zaal 4A

Vaste gastacteur Vanja Rukavina maakte in het najaar van 2019 de solovoorstelling *Language* in Zaal 3. In deze voorstelling deelt hij zijn gedachten over taal met het publiek. Voor Rukavina is taal zowel een fascinatie als een struikelblok. Voor hem is taal nooit neutraal: als kind van Bosnisch sprekende ouders, die na de oorlog naar Nederland vluchtten; als obsessief liefhebber van de Japanse taal en cultuur, die zichzelf elke dag weer nieuwe karakters aanleert; als echtgenoot van een Koreaanse, van wie hij de ouders nooit om haar hand kon vragen.

Als je elkaars taal niet spreekt is het makkelijk: je verstaat elkaar niet. Punt. Maar als je wel enige kennis hebt van een andere taal dan wordt het pas echt moeilijk. Dan stap je de wereld binnen van een andere cultuur, een andere manier van doen, wellicht een andere manier van denken. Hoe kunnen

bepaalde woorden, en in sommige gevallen zelfs bepaalde grammatica, de denkpatronen en visie op de wereld voor een mens en cultuur bepalen? Waarom is het onmogelijk om iets 'echt' te vertalen? En is het mogelijk om taal los te koppelen van gevoel en ervaring? De voorstelling werd lovend ontvangen en genomineerd voor de BNG Bank Theaterprijs. Op verzoek van programmeurs van verschillende theaters is in seizoen 19/20 direct een kleine tournee gepland.

COPRODUCTIES EN EMPOWERMENT

Het Nationale Theater ondersteunt Troubleman, het gezelschap van Sadettin Kirmiziyüz, gedurende deze kunstenplanperiode. Na een grondige evaluatie van de eerste samenwerking Metropolis, werd besloten om terug te schalen in de omvang van de productie. Waar bij Metropolis zes acteurs op de vloer stonden, werden het er voor *Citizen K.* twee: Sadettin zelf en acteur/muzikant/componist Kaspar Schellingerhout. Casper Vandeputte was eindregisseur en artistiek sparring partner. In *Citizen K.* maakte Kirmiziyüz de rekening op van bijna veertig jaar opgroeien in een steeds polariserender Nederland. In een genummerde lijst ging hij alle momenten in zijn leven na waarin hij ontdekte dat hij 'anders' of 'de ander' was. Het resultaat was een mokerslag, die door pers en publiek werd bejubeld en werd geselecteerd voor het Theaterfestival.

In mei 2018 ging *Melk en Dadels* in première, een productie van Rose Stories, Stichting Daria Bukvic en Het Nationale Theater. Wegens groot succes ging de productie in najaar 2019 in reprise, waarbij ook Lowlands werd aangedaan. Ten slotte maakte Het Nationale Theater in het voorjaar van 2019 een theaterreprise mogelijk van de succesvolle locatieproductie *A seat at the table* (première Oerol 2017), enerzijds vanwege het belang van de voorstelling en anderzijds vanwege artistieke verwantschap met makers Saman Amini en Werner Kolf.

HNTJONG

HNTjong neemt een unieke positie in binnen het Nederlandse theaterlandschap. Als BIS-jeugdtheatergezelschap binnen Het Nationale Theater, waar productie en presentatie hand in hand gaan, kan HNTjong producties en projecten realiseren op een schaal die voor weinig jeugdtheatergezelschappen is weggelegd.

Artistiek ligt de focus op actuele versies van grote verhalen, universele thema's en bewerkingen van toneelteksten en jeugdliteratuur. Twee grote inhoudelijke lijnen zijn bepalend: familievoorstellingen en jongerenproducties. De familievoorstelling richt zich nadrukkelijk op een gelaagd publiek van kinderen en volwassenen. Dit jaar kozen we voor de jeugdklassieker *De Gebroeders Leeuwenhart* in de regie van Casper Vandeputte. Voor jongeren ontwikkelt HNTjong een speciale *coming of age* lijn die zich richt op *young adults*. Met *Revolutions* zette regisseur en artistiek leider Noël Fischer een fysieke theater ervaring neer dat een visueel statement vormt en vanuit de toekomst refereert aan de beeldcultuur die onze samenleving domineert. In het kader van talentontwikkeling maakt Eva Line de Boer haar eerste jeugdvoorstelling *Heidi Pippi Sissi Ronnie Barbie* over rolmodellen, sociale media en identiteitsvorming. Het (continu) hernemen van voorstellingen is inmiddels een belangrijk onderdeel van het actieve reprisebeleid van HNTjong. In 2019 werden 3 nieuwe voorstellingen gemaakt en werden er meerdere producties in reprise genomen. *De Vrekkin* speelde het laatste deel van de toer in januari en *Robotje* werd uitgenodigd voor een festival in Moskou. Daarnaast werd het succesvolle project *Wij zijn Nederland* opnieuw gespeeld voor 143 klassen in het Haagse basisonderwijs. *Bloedlink* is speciaal voor het MBO hernomen en speelt nog door in 2020.

Label	Titel
Jeugdvoorstelling schouwburg	De Vrekkin vanaf 8 jaar
Jongerenvoorstelling grote zaal	Revolutions vanaf 12 jaar
Jeugdvoorstelling vlakke vloer	Heidi Pippi Sissi Ronnie Barbie vanaf 6 jaar
Jeugdvoorstelling vlakke vloer	De Gebroeders Leeuwenhart vanaf 8 jaar
Reprise serie klassenvoorstellingen	Wij zijn Nederland vanaf 4 t/m 12 jaar
Reprise jeugdvoorstelling vlakke vloer	Robotje vanaf 6 jaar
Reprise jongerenvoorstelling vlakke	Bloedlink vanaf 14 jaar
Reprise jeugdvoorstelling vlakke vloer	Klaas vanaf 5 jaar en Klein Mannetje vanaf 4 jaar

HNTjong produceert sinds de oprichting in 2013 onder artistieke leiding van regisseur Noël Fischer, sinds 2017 versterkt met zakelijke leiding van Ulrike Söbbeke en met ondersteuning van een klein specialistisch team, ingebed in de stevige organisatie van Het Nationale Theater. Educatie is een belangrijk onderdeel bij voorstellingen van HNTjong. In nauwe samenwerking met de afdeling Educatie bereikte HNTjong in 2019 talloze kinderen, jongeren en hun ouders met een grote diversiteit aan projecten en activiteiten bij HNTjong voorstellingen. In de uitgebreide educatieprogramma's rondom onze *coming of age*-voorstellingen proberen we altijd een structuur bloot te leggen. Bij onze nieuwe voorstelling *Revolutions* hebben we onderzoek gedaan naar verregaande digitalisering en privacy. Het zelf ervaren (spelen), nadenken (filosoferen) en vormgeven (makerschap) stonden centraal. Samen met De Waag Society ontwikkelden we een mobiele app: *SUSHI*. Het doel van deze app was het creëren van bewustzijn onder jongeren van de invloed die nieuwe technologie op hun privacy heeft.

PRIJZEN EN NOMINATIES

Revolutions ontving de Zilveren Krekel in de categorie beste podiumprestatie voor het decor dat ontwikkeld werd door Sacha Zwiers en Catharina Scholten.

★★★★ De Volkskrant "*Revolutions is een verbluffende theatrale 'experience' over een wereld waarin de ongelijkheid een toppunt bereikt. Qua satire en sfeer zit het in wel goed er is veel video, futuristische*

muziek en een reallife-hologram. Razendspannend.”

★★★★ Scenes *'Heidi Pippi Sissi Ronnie Barbie is een intelligente, komische voorstelling die ook respect afdwingt door goed spel.'*

★★★★ Elsevier *"Deze Gebroeders Leeuwenhart is een prachtige voorstelling voor alle leeftijden, die vertelt dat je niet alleen moed nodig hebt om te vechten, maar ook om te sterven."*

★★★★ NRC *"Het sterke aan Bloedlink is hoe hoopgevend de voorstelling is."*

★★★★ Trouw *"De familievoorstelling [De Vrekkin] is een explosie van theatrale vondsten, gevatte teksten en filmische beelden."*

★★★★ Scenes *"Een heerlijk visueel avontuur, een beeldverhaal dat jong en oud gekluisterd houdt."*

Extra middelen van OC&W voor talentontwikkeling, educatie en vernieuwing

In 2019 ontving HNTjong extra gelden van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, geormerkt voor educatie en talentontwikkeling, twee onderdelen die onlosmakelijk verbonden zijn aan HNT en HNTjong. Wat betreft educatie werden de extra middelen ingezet voor de educatieve projecten bij de *coming of age*-voorstellingen in het voortgezet onderwijs. De *coming of age*-programmaliijn is een intensief programma waarbij niet alleen de HNTjong voorstelling centraal staat, maar er ook een uitgebreid educatief randprogrammering ontwikkeld wordt. In 2019 hebben we de gelden besteed aan het opzetten van het randprogramma van *Trojan Wars*.

De voorbereidingen van *Trojan Wars* startten eigenlijk al in 2018. Het gaf ons de kans om de methoden voor het succesvol betrekken van een breed publiek, die wij in Den Haag ontwikkelden, ook in andere steden uit te voeren, in samenwerking met lokale partners. Wij stelden in 2019 een 'makelaar' aan, die al in het vroegste stadium naar alle speelplekken in het land afreisde om met de schouwburgers een sociale kaart op te stellen en in gesprek te gaan met potentieel publiek. We nodigden onderwijsinstellingen uit bij speciaal voor hen georganiseerde evenementen, waar het project gepitcht werd voor docenten, zodat *Trojan Wars* en het educatieve programma een plek konden krijgen in hun jaarplannen, nog voor het schooljaar van start ging. Aan het einde van 2019 hadden al meer dan 5000 leerlingen zich aangemeld voor de voorstelling.

We organiseerden inspiratie- en workshopdagen voor MBO-theaterstudenten, die meewerkten aan projecten rond de voorstellingen of die meespeelden in de voorstelling. 40 MBO artiest stagiairs van het Nova College en ROC Mondriaan zijn in 2019 aan hun stage programma begonnen en doen mee aan het uitgebreide educatieve traject dat we voor *Trojan Wars* ontwikkelden.

Tevens reserveerden we per jaar een bedrag voor talentontwikkeling. In 2019 ontwikkelde Eva Line de Boer haar eerste jeugdvoorstelling voor de vlakke vloer bij HNTjong. Eva Line is een jonge theaterregisseur met een fascinatie voor wat mensen over zichzelf delen en hoe ze zich laten zien in het openbaar. Voor *Heidi Pippi Sissi Ronnie Barbie* dook ze in de wereld van online influencers in relatie tot 'oude' helden uit het pre digitale tijdperk zoals Heidi en Pippi. We nodigden Eva Line specifiek uit om voor ons te komen werken, vanwege haar sterke beeldende vermogen en de manier waarop ze de online wereld en beeldcultuur naar toneel weet te vertalen. Het gaat er bij haar altijd om wat we wel en niet van ons laten zien. Een element dat zeker onder jeugd en jongeren een zeer belangrijk gegeven is. Wij begeleidden haar en haar jonge team bij haar succesvolle eerste 10+ voorstelling.

PRODUCTIES HNTJONG IN 2019

Revolutions (12+), première 23 februari 2019

Drie jonge rebellen voelen zich niet thuis in deze wereld van schermen en hologrammen. Ze voelen dat er iets niet klopt aan hun wereld, gaan op onderzoek uit en ontdekken hun ware roeping. Ze zijn uitverkoren om de revolutie te ontketenen. Om alles te veranderen. Maar hoeveel zijn ze echt bereid

op te offeren? *Revolutions* is een zenuwslopende science fiction thriller, gesitueerd in een dystopische toekomst. Over controle en macht. Massasurveillance en mediadominantie. Over moed en strijdvaardigheid en alles wat er nodig is om de macht omver te werpen en een nieuwe wereld te beginnen.

Revolutions is een futuristische montagevoorstelling met live een DJ en wall screens. Aanstormend talent en groot sci-fi fan Daan Windhorst (bekend van o.a. de jongerenhit *Its my mouth I can say what I want to* en de absurde musical 'Watskeburt') schreef de teksten. Regisseur Noël Fischer zet na het grote succes van *Lord of the Flies* de coming of age -voorstellingenreeks door met deze nieuwe productie, o.a. geïnspireerd op *1984* van George Orwell, *Brave New World* van Aldous Huxley en *The Circle* van Dave Eggers. In de voorstelling volgden we vier jongeren die zich moeten handhaven wanneer ze door het systeem worden buitengesloten. In nagesprekken gingen we met leerlingen door over de vraag hoe je je kunt handhaven wanneer je privacy en je vrijheid van je wordt afgenomen. De Sushi app greep in op hun dagelijks leven in de momenten voor en na de voorstelling.

Heidi Pippi Sissi Ronnie Barbie (10+), première 4 augustus 2019

Sharing is caring! Wat is de invloed van sociale media en influencers? Een voorstelling over oude en nieuwe kinderhelden en de zoektocht naar rolmodellen. Or not so much?

Moderne helden als Famke Louise, Lil' Kleine en Ronnie Flex worden massaal door kinderen gevolgd, gedeeld en geliked op Instagram. De beroemde boekenheldin Heidi uit de Oostenrijkse bergen staat daar als rolmodel met haar eenvoudige leven samen met haar opa, Klara en Peter en de geiten recht tegenover. Maar wat als deze Heidi op Instagram zou zitten? Met verhalen en foto's van haar eerlijke leven als kind van de natuur ... Welke momenten zou Heidi vastleggen en voorzien van een filter en daarna het World Wide Web opsturen? En wat als Heidi zich verveelt? Hoe overleeft ze überhaupt op die berg zonder wifi...

Eva Line de Boer is een jonge theaterregisseur die het gedrag en de leefwereld van jongeren verkent in haar voorstellingen. Ze heeft een fascinatie voor wat mensen over zichzelf delen en hoe ze zich laten zien in het openbaar. Zoals in de voorstelling *Tutorial, the art of living* over Youtube en de intimiteit van internet. In *Heidi Pippi Sissi Ronnie Barbie* lieten we via vier personages zien in hoeverre je echt contact kunt maken online en wat het verschil is met live contact. Door een personage te creëren die geen weet had van de online wereld en haar daarmee in aanraking te laten komen, konden we een grote spiegel zetten op de manier waarop we zelf met internet omgaan. Een voorstelling die spot on jongeren confronteerden met een voor hen zo bekende wereld van volgers en idolen.

Regisseur Eva Line de Boer over de voorstelling: "Volgens mij maakt internet het alleen maar meer mogelijk om je alternatieve levens voor te stellen en om in contact te komen met mensen die niet op jezelf lijken. Daarom houd ik zo van deze tijd."

De Gebroeders Leeuwenhart (8+), première 19 oktober 2019

Astrid Lindgren schreef de indrukwekkende jeugdroman *De Gebroeders Leeuwenhart* in 1973. Ze wilde kinderen troosten met dit verhaal. En dat is gelukt. Bijna vijftig jaar later is het voor veel mensen nog steeds het mooiste kinderboek dat ze ooit lazen. HNTjong bracht dit avontuurlijke verhaal over dood, liefde en moed opnieuw in het theater.

De sterke Jonathan zorgt voor zijn zieke broer Kruimel, die niet lang meer zal leven. Om de pijn te vergeten, dromen ze samen over een fantasiewereld waarin ze avonturen beleven, kampvuren maken en rijden op hun eigen paard. In die wereld zijn ze geen gewone jongens, maar *De Gebroeders Leeuwenhart*. De broers vechten mee in de geheime strijd tegen de tiran Tengil en zijn bloeddorstige draak. Een gevaarlijk avontuur waarin lafaards geen plek hebben, vol opoffering, verraad en verlies.

Casper wilde in *Leeuwenhart* een voorstelling maken waarin volwassenen en kinderen moeten leren omgaan met de dood en met sterven. Door een transparante encenering te maken waarin de mensen om Kruimel heen, met zijn broer voorop, hem via de fantasiewereld Nangiyala van een ziek jongetje

veranderen in een durvend jongetje. Tegelijkertijd zagen we hoeveel moeite het zijn oudere broer kost om zijn zieke broer te helpen zelf de durf te hebben om hem los te laten. De voorstelling was door het (toch vaak spannende) avontuur van de vertelling en door de ontroering van de broers een groot succes bij jong en oud.

Regisseur Casper Vandeputte over de voorstelling: "Toen ik *De Gebroeders Leeuwenhart* voor het eerst las op mijn achtste was ik net als de hoofdpersoon Krumel diep onder de indruk van alle avonturen op leven en dood die de broers samen meemaken. Toen ik het een paar jaar geleden herlas werd ik vooral geraakt door de overgave waarmee Jonathan zijn kleine broer over Nangijala vertelt. Die overgave is de sleutel geworden voor deze voorstelling. Het gaat over mensen die leren te leven met de dood."

De Vrekkin (8+) Première 21-10-2018

De laatste paar voorstellingen van de tournee vielen in januari 2019. Voor meer informatie, zie het *Inhoudelijk verslag Producties, Programmering, Programma's en Educatie 2018*.

Reprise: # Wij zijn Nederland

klassenvoorstellingen *Eiland* (groep 1-2), *Monsters* (groep 3-4), *Grensrechtters* (groep 5-6), *Twee-eenheid* (groep 7-8)

Het project bestond uit vier verschillende klassenvoorstellingen. In iedere voorstelling, afgestemd op de leeftijdsgroep, kregen leerlingen ruimte te participeren. Leerlingen filosofeerden, maakten en bouwden mee aan de voorstellingen in hun eigen klas. In *Monster*, voor groep 3/4, werd bijvoorbeeld gefilosofeerd over de aard van het monster: Kan iets dat je niet kent ook lief zijn? Bij *Grensrechtters*, voor groep 5/6, bespreken leerlingen samen hoe zij om moeten gaan met de plots getrokken grens in hun klas. In iedere voorstelling onderzoeken leerlingen zo op geheel eigen wijze, door middel van spelen en maakopdrachten wie je bent en wat het betekent om onderdeel te zijn van een grotere wij. Wij zijn de klas, maar ook *#wijzijnNederland*.

Reprise: Bloedlink (14 +)

Gesitueerd in een probleemklas waar een leraar haar leerlingen niet in de hand heeft, is *Bloedlink* een voorstelling waarin heftige discussies worden gevoerd over afkomst en gedrag, over afwijzing en erkenning, over wat er nou eigenlijk belangrijk is in je leven.

Voor de reprise keerde een deel van de oorspronkelijke cast terug, aangevuld met een aantal nieuwe acteurs. *Bloedlink* blijft leverde een bijzondere actuele voorstelling op die in eerdere tours al sterk resoneerde bij het jongerenpubliek. Deze keer werd de voorstelling speciaal aangeboden aan het MBO. Vanuit de overtuiging dat de energieke *coming-of-age* voorstelling met thema's als groepsdruk, identiteit en vooroordelen in het bijzonder bij deze doelgroep herkenning zou vinden en het bijbehorende educatieve programma een goede invulling is binnen het onderwijsprogramma Burgerschap. Helaas bleek dat er binnen het MBO nog geen invulling wordt gegeven aan Burgerschap binnen het deel cultuur, waardoor het heel moeilijk bleek om de juiste personen te spreken.

Reprise: Robotje (6+)

HNTjong werd uitgenodigd om een reeks voorstellingen van *Robot XS* (buitenlandse titel) voor het Gavroche International Festival for Youth te spelen. Tevens hebben we een pitch gegeven tijdens het festival International Performing Arts for Youth (IPAY).

Reprise: Klaas (5+)

Natuurlijk speelden we dit jaar opnieuw *Klaas*, onze miniatuurvertelvoorstelling speciaal in de Sinterklaasperiode. Inmiddels al een traditie voor de allerjongste kinderen. Noël Fischer heeft al in

2015 het Oudhollandse sinterklaasverhaal *Klaas* van de jeugdauteur W.G. van de Hulst vertaald naar het theater.

Reprise: Klein mannetje heeft geen huis (4+)

Deze voorstelling wordt het tweede deel van het seizoen '19-'20 in Groningen gespeeld en heeft in 2019 twee losse voorstellingen in Meppel gespeeld ter voorbereiding op de tournee in Groningen.

PROGRAMMERING

Het Nationale Theater programmeert voor de diverse stad die Den Haag is. Altijd is artistieke kwaliteit de basis en het bereiken van een zo groot mogelijk publiek de doelstelling. De kern van onze programmering bestaat uit toneel, muziektheater, mime, opera, jeugdtheater en het gesproken woord. Programmering is meer dan de vraag “wat waar wanneer”. Programmeren is luisteren naar het publiek, kijken naar de wereld, en daar op inspelen met het beste aanbod dat voor handen is. Goede programmering bemiddelt dus tussen podiumkunstenaars, podiumkunst en publiek. Het zorgt voor een dialoog tussen kunstenaars, hun kunstwerken en de maatschappij. En het zorgt dat ze zich alle drie kunnen ontwikkelen. Als Het Nationale Theater hebben wij daarom een grote verantwoordelijkheid: Wij geven podiumkunstenaars de kans om zichzelf te ontplooiën en willen samen met hen een getalenteerd publiek creëren, dat zich verbreedt en vernieuwt.

Onze uitgangspunten bij de programmering:

- Het best beschikbare aanbod is te zien op de best mogelijke plek.
- We programmeren BIS-instellingen, FPK-gesubsidieerde groepen en kwalitatief aanbod van vrije producenten.
- We programmeren zowel conventioneel als vernieuwend, zowel complex als toegankelijk aanbod.
- De programmering, de eigen producties en speciale programma's worden waar mogelijk inhoudelijk verbonden door thematische lijnen en context-programmering.
- De programmering doet recht aan de diverse samenleving. Het richt zich op jong en oud, arm en rijk, hoger- en lager opgeleid, met diverse culturele achtergronden.
- Extra ruimte krijgen makers en gezelschappen die een verbinding hebben met Den Haag of typisch Haagse verhalen vertellen.
- Binnen de gehele programmering wordt ruimte gegeven aan talentontwikkeling.

De keten van zalen

Het Nationale Theater beschikt over de hele keten aan zalen: van Zaal 3 tot de lijst van de Koninklijke Schouwburg. Daarmee zijn wij de sterke en herkenbare aanbieder van kwaliteitstoneel in Den Haag: er is sprake van een heldere lijn voor de stad en voor het land. Als een van de weinige toneelvoorzieningen in het land, tonen wij nagenoeg al het gesubsidieerde aanbod op de podia waarvoor dat gemaakt is. Alhoewel wij onze zalen nadrukkelijk als geheel bezien en dus vanuit een integrale visie programmeren, zijn er daarbij per locatie accentverschillen, die logischerwijs voortkomen uit het karakter van de gebouwen zelf en de positionering, het formaat van de podia en het aantal beschikbare stoelen.

- In de Koninklijke Schouwburg (capaciteit 675) bieden wij naast het beste toneelaanbod voor de grote zaal ook een podium aan kwaliteitsaanbod voor een breed publiek uit andere genres, zoals cabaret, opera en theatercolleges. Met Stadsschouwburg Amsterdam is de Koninklijke Schouwburg een van de twee Nederlandse schouwburgen waar de meeste toneelvoorstellingen per seizoen te zien zijn.
- In Theater aan het Spui (capaciteit zaal 1 350, zaal 2 160) programmeert Het Nationale Theater de meest belangwekkende theatervoorstellingen die voor de vlakke vloer geproduceerd worden. Kwaliteit staat daarbij voorop. Wij tonen in onze programmering de diversiteit van het vlakke vloercircuit en hebben dus aandacht voor teksttoneel, moderne dans, muziektheater, mime, performance en jeugdtheater.
- In Zaal 3 (capaciteit 80) krijgt het jongste podiumkunsttalent uit stad en land de kans een publiek aan zich te verbinden. Daarnaast dient het als laboratorium voor onderzoek naar multi- of interdisciplinair podiumkunstaanbod en nieuwe verdienmodellen.
- In Het Paradijs (capaciteit 60) programmeren wij voor de allerkleinsten (2+). Daarnaast bieden we er met *Studio Paradijs* ruimte aan initiatieven van ons ensemble en tonen wij er kleinschalig, vaak lokaal aanbod met een literaire inslag.

- De zalen van De Studio's (voorheen het NT Gebouw, flexibele capaciteit) worden primair ingezet als werkplaats voor de totstandkoming van de eigen producties (repetities, montage, etc.) en incidenteel als locatie voor externe bespeling.

Het beste aanbod op de beste plek

Het vanuit één visie kunnen programmeren van de hele keten aan zalen, geeft ons de mogelijkheid makers en publiek met elkaar mee te laten groeien, of een avontuur met makers aan te gaan. Zo presenteerden wij de gehele *Internet-trilogie* van Umland in de Grote Zaal van de Koninklijke Schouwburg, inclusief een preview voor het overwegend jonge publiek van de Museumnacht de avond voor de voorstelling, en gingen Benjamin Moen van BOG en Yannick Noomen van Nineties Producties daar samen in première met hun allereerste grote zaal voorstelling, het toepasselijk getitelde *Under Pressure*. De succesvolle voorstelling *Woiski vs. Woiski* ging in reprise in de Koninklijke Schouwburg en bekende makers voor de vlakkevloer Kristina Du Chatel en Boukje Schweigman waren in 2019 voor het eerst op ons lijsttoneel te bewonderen. De Theatertroep bewees zich de afgelopen seizoenen een publiekslieveling te zijn in Zaal 3 en speelde daarom nu in Zaal 2 van Theater aan het Spui. Firma MES koos voor hun *TECH*-trilogie juist voor de intimiteit en moderne uitstraling van Zaal 3. Het is bijzonder om dergelijke kansen voor makers en publiek te kunnen benutten, dankzij een integrale visie op de programmering van een gehele keten aan zalen.

Ruim baan voor de BIS

Wij maakten in de Koninklijke Schouwburg en Theater aan het Spui ruim baan voor de voorstellingen die door de BIS-instellingen worden geproduceerd. In de afgelopen periode ontwikkelden wij projecten met Oostpool, het Noord Nederlands Toneel en Theater Utrecht om het publiek bij hun voorstellingen te verbreden. Maar ook de voorstellingen van Internationaal Theater Amsterdam, Theater Rotterdam, Toneelgroep Maastricht en het Zuidelijk Toneel toonden wij consequent, zodat zij aan een stabiele basis in de regio Haaglanden konden werken. En uiteraard had ook bij hun voorstellingen de context waarin die werd aangeboden de aandacht. Bij alle voorstellingen uit de BIS verzorgden wij een inleiding met een inhoudelijke analyse van de voorstelling, die door vaste bezoekers van dit aanbod zeer gewaardeerd werden.

De grote zaal

De Koninklijke Schouwburg is een iconisch gebouw in Den Haag. Eigenlijk zou iedere Hagenaar er eens in zijn leven binnen moeten zijn geweest. Daarom programmeerden wij er een divers aanbod, waar naast het gesubsidieerde aanbod ook de beste voorstellingen te zien waren die in het vrije circuit worden geproduceerd. Onze zeer succesvolle cabaretprogrammering blijft een belangrijke pijler in het betrekken van een grote groep Hagenaars. De bijzondere, exclusieve zondagmiddagvoorstelling *Achter de Duinen* van Harrie Jekkers was steevast uitverkocht, de oudejaarsconference van Claudia de Breij verkocht uit én vond een miljoenenpubliek door de live-uitzending op NPO1. Bezoekers op zoek naar een leerzame avond werden verwelkomd bij de serie Theatercolleges op maandagavond, waar prikkelende sprekers als Dick Swaab, Frans de Waal en Vincent Icke op veel belangstelling konden rekenen.

Maar de Koninklijke Schouwburg is niet alleen een iconisch gebouw, waar zo veel mogelijk bezoekers binnen moesten komen: het neemt een belangrijke plaats in de rijke Nederlandse theaterhistorie in en was in 2019 hét theaterpodium voor kwaliteitsaanbod in Den Haag. Daarom toonden wij er alle voorstellingen uit de BIS voor de grote zaal (indien dat technisch mogelijk was). We ontvingen bijzondere toneelvoorstellingen uit het vrije circuit, zoals de première van de *De Tolk Van Java* of de bijzondere voorstelling *JA!* Van Nasrdin Dchar. We ruimden er een plek in voor het beste Vlaamse toneelaanbod zoals *Orlando* van Toneelhuis en wij werkten samen met andere theaters om ook spannend niet-Westers aanbod te kunnen tonen tijdens het Explore Festival. Vaste bespeler Opera2Day wist een bijzondere ervaring te creëren voor jong en oud operapubliek met Vivaldi's *Dangerous Liaisons*. En als laatste willen we ook de bijzondere ceremonie ter nagedachtenis aan wijlen Jacques Senf, wiens uitvaartreceptie plaatsvond in "zijn" Koninklijke Schouwburg, niet onvermeld laten.

De vlakke vloer

Ook Theater aan het Spui heeft een bijzondere plek in de vaderlandse theatergeschiedenis: het in 1993 geopende gebouw was het eerste vlakkevloer-theater dat speciaal voor die kunstvorm werd ontworpen. Wij programmeerden met veel plezier theatermakers die er al jaren komen, zoals 't Barre Land, mugmetdegoudentand, Dood Paard, Orkater, Urban Myth en De Koe, of grote namen uit de hedendaagse dans zoals Club Guy&Roni en Leine Roebana. We toonden Vlaamse vlakkevloer aanbod van NTGent, TG Stan, Berlin, Kris Verdonck, Toneelhuis, Zuidpool en HetPaleis, al was dat vaak een vrij kostbare aangelegenheid. En uiteraard maakten we ruim baan voor nieuwe makers: we programmeerden de makers die bij Frascati producties werken, zoals Charli Chung, Florian Myjer, La Isla Bonita en Anouk Nuyens, waren vaste afnemer van de voorstellingen vanuit Productiehuis Theater Rotterdam en toonden het werk van aanstormende regisseurs als Jan Hulst en Kasper Tarenskeen, Eline Arbo en Liliane Brakema en muziektheatergezelschap Club Gewalt, dat ondersteund werd door de CoProducers. De voorstelling *Merkel* van Nineties Productions werd door de deelnemers van het Toneelkijkerprogramma gekozen als de beste voorstelling van het seizoen 2018-2019 en won daarom de Toneelkijkerprijs 2019.

Jeugdtheater

Het produceren en programmeren van jeugd- en jongerentheater vormt een belangrijk onderdeel van de artistieke missie van Het Nationale Theater. Voor de allerjongste bezoekers was er de zondagse peuterprogrammering in Het Paradijs, met voorstellingen als *Boef van Maas*, *Pak 'm van BonteHond en Klaas*, de jaarlijks terugkerende decembervoorstelling van HNTjong. Basisscholieren konden terecht bij onze programmering in Theater aan het Spui en de Koninklijke Schouwburg, waar naast HNTjong ook Artemis, Maas, de Bonte Hond, Houten Huis, De Toneelmakerij, Filiaal, Kwatta en vele anderen vaste leveranciers zijn van uitdagend jeugdtheateraanbod. Een bijzonder project was *De Vaderlandse Oorlog* van Aluin, de uitverkochte marathonvoorstelling voor bezoekers van 12 jaar en ouder met een stampotbuffet. Tijdens de herfstvakantie werden de Koninklijke Schouwburg en Theater aan het Spui ingezet voor *De Betovering*, het grootste kinderkunsthuis van Nederland. Tijdens de kerstvakantie speelde jeugdtheaterschool Rabarber hun grote winterproductie *Once Upon A Time* voor een grote groep bezoekers. In de voorjaarsvakantie organiseerden wij het eigen kindertheaterfestival *Lentekriebels*.

Voor middelbare scholieren werken wij graag samen met ISH, Dox, HetPaleis, jonge makers als Blockland & Blackman of Lost Project en andere aanbieders van 'streetwise' theater. Rond de voorstelling *Revolutions* van HNTJong vond het programma *We Are The Future* plaats, dat wij organiseerden in samenwerking met BorderKitchen. De Vlaamse "klimaatspijbelaars" Anuna de Wever en Kyra Gantois deelden hun verhaal en gingen met het publiek in gesprek, jongeren toonden een eigen performance en de dag werd afgesloten met de voorstelling *Revolutions* van HNTjong. Het plaatste de voorstelling in een actuele en aantrekkelijke context, die naast een bijzondere zondag ook veel nieuw publiek opleverde.

Eigen programma's

Het Nationale Theater ontwikkelde en presenteerde een keur aan programma's die het begrip *theater* drastisch oprekken. Autonome programma's met een theatrale invalshoek, die op zichzelf een volwaardige belevenis zijn. De terugkerende *HOT*-avonden bijvoorbeeld, die op een theatrale, kunstzinnige én inhoudelijke manier verschillende actuele thema's belichten uit het maatschappelijke debat, waaronder klimaatverandering, eenzaamheid of de boze burger. Met het Haagsch College ontwikkelden wij een politieke eindejaarshow van Vlogtrio-journalisten Joost Vullings, Xander van der Wulp en Vincent Rietbergen, die het politieke jaar eind december op theatrale wijze de revue lieten passeren. In het kader van de verbinding met de stad, maar evenzo goed vanuit het oogpunt van de actualiteit en het debat, organiseerden wij live podcasts met het toonaangevend journalistiek platform De Correspondent. Met cabaretier, columnist, acteur en presentator Peter Heerschop maakten wij *De Alles Komt Goed Zondagmiddagshow*, een exclusief programma voor Den Haag, met een Haagse variant op zijn bekende *Lieve Marianne* column, Haagse en landelijke bekende en onbekende gasten, actualiteiten uit de stad en het land, muziek én theater. Maar ook de eigen festivals voor jonge makers *Nee, Jij Hebt Talent* en *Je Bent Zelf Een Festival* deden dat wat wij beogen met de programma's: er werd een nieuw publiek gevonden voor avontuurlijk aanbod door het creëren van een bijzondere, aantrekkelijke context, waarin de kennismaking

met ons aanbod hopelijk nieuwsgierig maakte naar meer, en waar jonge (podium)kunstenaars een kans kregen hen nieuwsgierig te maken.

Zaal 3

Er tekent zich een steeds scherper profiel af in de programmering van Zaal 3. Met het programmeren van de jongste generatie makers en het actief op zoek gaan naar andere geluiden op ons podium profileert Zaal 3 zich in Nederland als een van de belangrijkste plekken op het gebied van podiumkunst voor de generatie makers tot vijf jaar na afstuderen. In 2019 lagen er programmeringsaccenten op de verhalen uit verschillende communities, zoals die van niet-Westerse migranten, de LHBTIQ+ gemeenschap en in Den Haag gevestigde podiumkunstenaars en performers. We proberen de meeste verzoeken om in Zaal 3 te komen spelen zo genereus mogelijk te honoreren en laten daarbij oude kwaliteitsstempels, zoals het hebben doorlopen van een kunstopleiding, los. Dit resulteerde in een brede mix van makers en dito publiek. Met een gemiddelde zaalbezetting van maar liefst 70% is de bezettingsgraad in Zaal 3 stabiel gebleven, maar het bezoekersaantal in absolute zin gestegen. In 2019 mochten wij maar liefst 7.931 bezoekers in Zaal 3 verwelkomen, ten opzichte van 6.180 in 2018. Een flink aantal als je bedenkt dat de zaalcapaciteit slechts 90 plaatsen is. Deze stijging komt vooral door het programmeren van meer voorstellingen, waarbij de bezettingsgraad dus gemiddeld gelijk is gebleven.

Deze bezoekers kregen werk te zien van onder andere Soufiane Mousouli, Mira van der Lubbe, Ira Kip, Mounir Samuel, Simon Heijmans, Igor Vrebac, de Theatertroep, Steef de Jong, Kaatje Kooij, Tommy Ventevogel, Aysegül Karaca, Toon Tellegen, maar ook de Zuid-Afrikaanse 'rymkletsers' HemelBesem en Die Hooflig die met Peter en Matthijs van Til het podium deelden.

De Haagse makers Firma MES, de Poezieboys, Thomas, Sacha en Jos, Shah Tabibi en Billy de Walle vonden er een podium en daarnaast ook vaak repetitieruimte en een montageplek. Voor de Haagse festivals Today'sArt en de Nacht van de Filosofie was Zaal 3 ook een van de podia.

Programma's en producties in Zaal 3

Naast de programmering maakten wij ook veel programma's en voorstellingen zelf. Het programma 'Over Boeken' is een literatuurprogramma van Zaal 3 en Kees 't Hart, waarin tweemaandelijks een serie boeken besproken wordt door een wisselend panel van lezers. Het poëzieprogramma 'Poeziebar' van de Poezieboys, Zaal 3 en Crossing Border is eveneens tweemaandelijks en een bijzonder groot succes, vooral onder de jongste generatie bezoekers. Poeziebar kende een bezettingsgraad van bijna 90% bij een aangepaste capaciteit van 120 plaatsen (normaal: 90)

Naast deze programma's produceerden we in 2019 de voorstelling LANGUAGE van Vanja Rukavina. Deze voorstelling over hoe taal je denken kan beïnvloeden kreeg een tournee langs vrijwel alle belangwekkende Nederlandse vlakkevloertheaters en werd genomineerd voor de BNG Cultuurprijs. De tournee wordt in mei 2020 afgerond.

Samenwerkingen in Zaal 3

Ook dit jaar werkten we weer veelvuldig samen met de belangrijkste opleidingen op het gebied van podiumkunst in Nederland. De Toneelacademie Maastricht, de Amsterdamse Toneel- en Kleinkunstacademie en ArtScience van de Koninklijke Academie voor Beeldende Kunsten uit Den Haag hadden allen een werkweek met studenten in Zaal 3. De opleidingen ARTEZ uit Arnhem en CODARTS uit Rotterdam toonden zogenaamd 'eigen werk', werk dat niet gebaseerd is op een bestaande tekst of ander repertoire. Met de naburige beeldende kunstinstelling Nest werd eveneens intensief samengewerkt. Door het delen van twee gastenverblijven in ateliercomplex DCR hebben verschillende residencies en maakperiodes plaatsgevonden die in beide instellingen gepresenteerd werden. Het samenwerkingsjaar tussen Nest en Zaal 3 werd feestelijk afgesloten met een gezamenlijke fluxus-avond in december rond het werk van Wim T. Schippers.

Terugblik Zaal 4 op de Parade

In 2019 stonden wij weer met onze eigen festivaltent 'Zaal 4' op de Parade in alle Paradesteden:

Rotterdam, Den Haag, Utrecht en Amsterdam. Met drie voorstellingen van jonge theatermakers in onze eigen festivaltent 'Zaal 4' en één voorstelling op de KinderParade.

- *SELFKICKER* van Jos Nargy en Joep Hendrikx
- *Songs in languages I don't understand* van Anna Luka da Silva en Nora Ramakers
- *Tisch und hi hi Tränen* van Benjamin Abel Meirhaeghe, Kim Karssen en Laura de Geest
- *Bonte Aevond* van Jos Nargy en Joep Hendrikx op de KinderParade

In samenwerking met weduwe Yvonne van Doorn-Mousset selecteerden Jos en Joep een aantal gedichten uit het werk van Johnny van Doorn en bewerkten deze selectie tot een voorstelling in een eindregie van Sanne den Hartogh. De voorstelling kon op mooie recensies rekenen en hartverwarmende reacties van het publiek. *"Een boeiende inkijk in het 'magies sentrum' van toen, héél lang geleden."* Kester Freriks *** NRC Handelsblad
"Toch lukt het ze om het publiek het gevoel te geven dat ze erbij waren, die avond in Helmond, tijdens dat wonderbaarlijke extatische moment van collectieve verbondenheid." - Sander Janssens, Theaterkrant

De voorstelling *Songs in languages I don't understand* van Anna Luka da Silva en Nora Ramakers kende een verwarrend proces. Aanvankelijk was Anna Luka begonnen met het maken met Princess Bangura. Princess bleek echter te veel persoonlijke problematiek te hebben, waardoor zij op 2/3 van het maken van de voorstelling de samenwerking noodgedwongen moesten staken. Anna Luka maakte de voorstelling af met Nora Ramakers. Halverwege de tournee speelde bij haar een oude knieblessure op, waardoor een deel van de voorstellingen moest worden geannuleerd, een tegenvallend bezoekersaantal tot resultaat. De voorstelling kon overigens op een buitengewoon lovende recensie in NRC Handelsblad rekenen.

"Ramakers weet sterk een balans te treffen tussen grotesk spel en kwetsbaarheid, waardoor de onderliggende pijn en woede van een vrouw die keer op keer door de romantiek wordt uitgekotst steeds tastbaarder wordt."
**** Marijn Lems, NRC Handelsblad

De voorstelling *Tisch und hi hi Tränen* van Benjamin Abel Meirhaeghe, Kim Karssen en Laura de Geest resulteerde in een publiekslieveling en kreeg eveneens zeer lovende reacties in de pers. *"De voorstelling Tisch und hi hi Tränen van countertenor Benjamin Abel Meirhaeghe is absuud, melancholiek en inventief."* *** Kester Freriks, NRC Handelsblad

*"Ze putten uit klassieke parabellen en mythen. Er is een dubbele zelfmoordscene. Er zijn uitzinnige, tweedimensionale kostuums, veel rook en duistere geluiden. En het toppunt, er is een door Meirhaeghe schitterend gezongen uitvoering van de aria *Dido's Lament* uit Purcells opera *Dido en Aeneas*. *Remember me* gaat door merg en been. Dit is het betere tranentrekken."* **** Vincent Kouters, De Volkskrant
"Vele genres passeren de revue, overdonderend veel. Maar ondanks haar vele hoedanigheden, blijft ze overeind - de traan. Ons enige middel om een groot gat te vullen. Wat een slim gekozen conceptueel uitgangspunt." - Moos van den Broek, Theaterkrant

De voorstelling *Bonte Aevond* van Jos Nargy en Joep Hendrikx was een voorstelling op de KinderParade gebaseerd op de gedichten van de Russisch absurdistische dichter Daniel Charms. De voorstelling is niet gerecenseerd en was te zien in gewone Paradetenten, buiten onze eigen 'Zaal 4' om. De totale tournee trok 8.693 betalende bezoekers ten opzichte van 9.402 betalende bezoekers in 2019. Een kleine daling dus, vooral te wijten aan de blessure van Nora Ramakers en het uitzonderlijk warme zomerweer dat wij in Utrecht moesten trotseren. De temperaturen stegen daar boven de 40 graden, waardoor wij eveneens een aantal voorstellingen moesten annuleren wegens gebrek aan bezoekers én te hoge temperaturen voor onze acteurs om hun werk veilig te kunnen doen. Het aantal bezoekers is in onze ogen nog steeds astronomisch. We hebben het namelijk nog steeds over een huiskamertheatertje met een capaciteit van 45 plaatsen waarin wij kwetsbaar aanbod tonen; werk van de jongste generatie theatermakers waar een groot deel van de Paradebezoeker nog nooit van heeft gehoord.

De makers die wij vorig jaar toonden hebben zelf ook stappen gezet. De Poezieboys hebben een eigen stichting opgericht en zich gevestigd in Den Haag, van waaruit zij nieuwe voorstellingen zullen produceren en zich zullen richten op het organiseren van poëzieavonden voor de doelgroep waarvoor je het het minst verwacht; de leeftijdscategorie 18-30 jaar. Nora Ramakers en Anna Luka da Silva zijn sinds hun samenwerking bij Het Nationale Theater op de Parade als makersduo verbonden aan Theater Rotterdam, waarmee zij een reeks nieuwe voorstellingen zullen maken die onder meer te zien zijn op Oerol en Over 't

IJ in Amsterdam. Benjamin Abel Meirhaeghe heeft een nieuw plan ingediend bij Het Nationale Theater / Zaal 3 voor een voorstelling op de Parade in 2020.

HNTEDUCATIE EN INTERACTIE

In 2019 bundelden de afdeling educatie en een aantal programmamakers hun krachten tot de afdeling Educatie & Interactie. Eén afdeling waarin zestien mensen vanuit de MAAK-gedachte werken. Onze bezoekers, jong en oud, zijn medemakers van de voorstelling. Gezamenlijk denken we na over wat een voorstelling, of een thema daaruit betekent in hun leven. Dat doen we in workshops, nagesprekken, voorstellingen met audiodescriptie, dialoogtafels, theaterwerkplaatsen, podcasts en wijkjury's.

HNTeducatie

Op Scholengroep Johan de Witt en het Haags Montessori Lyceum continueerden we onze lange leerlijnen. In het curriculum van de laatste school veranderden we het programma zodat de leerlingen meer en meer aansluiting vinden bij onze artistieke producten: het eerste halfjaar deden zij onderzoek en maakten hun eigen voorstelling. In het tweede halfjaar waren zij onderdeel van drie grote projecten bij ons in huis: het Theater Na de Dam theaterproject, spelen in het decor van *Leedvermaak* en meespelen in *Trojan Wars*. Voor docenten organiseerden we vier keer een inspiratieprogramma waarbij eten, een programma met een van onze regisseurs en een voorstellingbezoek gecombineerd werden.

Ook in hun vrije tijd konden jongeren bij ons terecht. We organiseerden theaterwerkplaatsen voor 7 tot 12-jarigen in de voorjaars- en herfstvakantie. Voor 12 tot 20-jarigen organiseerden we werkplaatsen in de zomer- en kerstvakantie. In ons nieuwe programma HNT De Motor ging een club van vijf jongeren wekelijks aan de slag in de HNT Studio's om programma's te ontwikkelen voor leeftijdsgenoten. Op 4 oktober organiseerden zij een grote *kick off* van het theaterseizoen met een theatraal feest voor tieners in HNT Studio 1. Het Theater Na de Dam jongerenproject maakten we dit jaar in Escamp, in samenwerking met Theater Dakota en het Openluchttheater Zuiderpark: 'Over waar de boerderijen stonden'.

Uiteraard maakten we ook uitgebreide educatieprogramma's bij onze producties. In 2019 waren dat de voorstellingen *Gebroeders Leeuwenhart*, *Heidi Pippi Sissi Ronnie Barbie*, *Revolutions*, *The Children*, *Bloedlink* en *De wereld volgens John*. In het project #wijzijnNederland, dat we maakten in nauwe samenwerking met HNTjong, zijn voorstelling en educatie met elkaar verweven. Bij de *coming of age*-voorstellingen van HNTjong organiseerden we na afloop van alle voorstellingen standaard een nagesprek met het publiek, in de theaterzaal. Voor *Revolutions* werkten we samen met de Waag Society voor het ontwikkelen van de Sushi-app. Deze was leidend in de twee workshops die de bezoekende leerlingen voor en na het voorstellingbezoek in de klas kregen. De workshop bij *Bloedlink* werd ook in de reprisetour weer vaak gegeven.

Bij de HNT producties *De wereld volgens John* en *The Children* maakten we twee jongeren manifestaties: *De wereld volgens ons* en *We, The Children*. Jongeren deden een theatraal onderzoek naar de thema's uit deze voorstellingen en deelden direct na afloop van de voorstelling hun bevindingen met het bezoekende publiek, dat nog op het pluche van de Koninklijke Schouwburg zat.

Bij *The Children* schreven jongeren uit alle steden waar we speelden een brief aan Eric de Vroedt, waarin ze reflecteerden op de voorstelling en op de klimaatverandering. Eric plaatste deze brieven op zijn Facebook- en Instagram-pagina. Daarnaast bundelden we de brieven in een boekje: *Beste Eric*, dat als kerstattentie uitgedeeld werd aan de bezoekers van de voorstelling.

HNT Interactie

In 2019 experimenteerden wij met verschillende vormen van contextprogrammering bij onze eigen producties. Zowel in Den Haag als op tournee. We ontwikkelden inleidingen bij onze voorstellingen, maar ook kindercolleges, een Tsjechov-duel, een video-essay en een uitvouwbaar, meereizende expositiekist. Bijzonder is het uitgebreide project dat wij in samenwerking met ZINA maakten bij de voorstelling *Onze*

Straat, waarbij door het hele land werd samengewerkt met verschillende buurthuizen. Daarnaast zijn we begonnen met de HNT-podcast.

We waren actief aanwezig in onze thuisstad Den Haag. Met verschillende bestaande leesclubs en een aantal bibliotheken organiseerden we ons project *Lezen met HNT*. Deelnemers kregen van ons informatie over de voorstelling in een gezamenlijke kick-off, lazen met elkaar de toneelteksten en bezochten daarna een voorstelling. Dit jaar vonden er *Lezen met-series* plaats rond *Het Duel*, *Amadeus* en *De Wereld Volgens John*.

In samenwerking met Zina organiseerden wij de Haagse editie van het succesvolle *Wijkjury*-project: de voorstelling *Dorian* van Noord Nederlands Toneel kwam in 2019 als winnaar uit de bus. Het bijzondere project *De Laatste Getuigen*, waarin Hagenaars vertellen over hun ervaringen tijdens de Tweede Wereldoorlog, kende dit jaar een *spin-off* over een ander onderwerp: de ervaringen van Marokkaans-Nederlandse inwoners van onze stad werden op theaterlijke wijze gedeeld met bezoekers van een viering in het kader van *Vijftig jaar Marokkaanse arbeidsmigratie*.

Het Nationale Theater betrok met de contextprogramma's *Moksi Patu* en *Salaam* een cultureel-divers publiek bij voorstellingen. Het programma werd mede mogelijk gemaakt door de 2P-regeling van het Fonds Podiumkunsten. Eenmaal per maand treffen de deelnemers elkaar in het theater bij dit buurtrestoconcept. Er is tijd om bij te praten, samen te eten, naar een voorstelling te gaan en na afloop te bespreken wat ze gezien hebben. Voor die series selecteerde Het Nationale Theater voorstellingen van Nederlandse theatermakers met een bi-culturele achtergrond, of voorstellingen die inhoudelijk aansluiten bij het karakter van de serie. Iedere voorstelling wordt voorafgegaan door een gezamenlijke maaltijd en een inleiding vanuit Niet-Westers perspectief. Deze ontmoetingen bij relevante voorstellingen en het groepsgevoel dat daardoor ontstaat dragen eraan bij dat de deelnemers zich welkom en thuis voelen bij Het Nationale Theater.

In dialoog met de stad

Het Nationale Theater is penvoerder van het bijzondere project *Dialoog in Den Haag*, waarin maatschappelijke en culturele instellingen uit Den Haag zogeheten dialoogtafels laten plaatsvinden, waar deelnemers met elkaar spreken onder leiding van een door ons getrainde dialoogbegeleider. Na het zien van onze voorstellingen *Boosheid is HOT* en *De Wereld volgens John* en het volgen van een training hebben de deelnemende organisaties verschillende dialogen georganiseerd. Diverse thema's werden geagendeerd: "Uitspelen, doe je ook (niet meer) mee?", "Opkomen voor jezelf en anderen", "Met lege handen staan". Ter afsluiting van het eerste halfjaar ontvingen de dialoogbegeleiders een uitnodiging voor de stadswandeling rondom slavernij, de tentoonstelling *Bewogen Beeld* in het Mauritshuis en de Keti Koti-dialoogtafel met als thema "Macht en machteloosheid". De dag werd afgesloten met de voorstelling *Het verbrande huis* van Bodil de la Parra. In de 2^e helft van 2019 startten we met verrassingsdialogen bij het Haagse festival *Peace in the Park*. Vervolgens traiden de begeleiders rondom het thema: "Hoe geef jij de wereld door?" hun vaardigheden, waarna zij met hun eigen tafels in gesprek gingen. In totaal zijn er 14 dialoogtafels en 1 filosofisch gesprek georganiseerd naar aanleiding van de trainingen. *Dialoog in De Haag* sloot het jaar af met een Keti Koti Dialoog tafel naar aanleiding van het geweld rondom een vergadering van Kick Out Zwarte Piet, met als thema "Burgermoed of zwijgen".

HNT Onbeperkt

Het eerste halfjaar van 2019 stond HNTonbeperkt in het teken van het pilotjaar (seizoen 2018-2019). Wij hebben een begin gemaakt met het toegankelijk maken van onze gebouwen, onze service en ons aanbod. Door onze theaters en voorstellingen toegankelijk te maken hebben wij veel informatie verzameld over het ontvangen van nieuw publiek; mensen met een beperking. We hebben publieksreacties verzameld en ervaren wat het effect is op onze organisatie. Vereniging de Zonnebloem heeft onze theaters onderworpen aan een toegankelijkheidstest, zowel technisch als door middel van het bezoek door vijftien *mystery guests* in rolstoel. Deze bevindingen zijn samengevat in uitgebreide rapporten waardoor wij zowel praktisch als in het bewustzijn veel inzicht hebben gekregen.

In het tweede halfjaar van 2019 hebben wij veel kleine praktische veranderingen en aanpassingen gedaan in onze gebouwen en de informatievoorziening op de website verbeterd. Een aantal voorbeelden hiervan zijn nieuwe drempelhulpen en duidelijk zichtbare markeringen op deuren en trappen. De aangepaste toiletten zijn voorzien van beugels en jashaakjes op de juiste hoogte. Juiste en volledige informatievoorziening zijn noodzakelijk om mensen zo zelfstandig mogelijk te ontvangen en door onze de

theaters te laten bewegen. Wij hebben aanpassingen op de website gedaan om zo transparant mogelijk te zijn in de actuele toegankelijkheid.

Wij hebben dit jaar dertien voorstellingen toegankelijk gemaakt. Acht voorstellingen voor doven en slechthorenden door middel van tolken Nederlandse gebarentaal en schrijftolken. Vier voorstellingen voor blinden en slechtzienden door middel van audiobeschrijving door een blindentolk en één prikkelarme voorstelling. We hebben ook een begin gemaakt met aanbod voor kinderen met een meervoudige beperking in samenwerking met Tytylcentrum de Witte Vogel.

2019 stond vooral in het teken van bewustwording. Door voorstellingen toegankelijk te maken hebben wij binnen de organisatie laten zien wat hier allemaal voor nodig is. Wij hebben een inspiratiebijeenkomst en diverse trainingen aan ons personeel aangeboden om de service zo toegankelijk mogelijk te maken. Een training door Onbeperkt Genieten om bewustzijn te creëren voor wat er komt kijken bij het ontvangen van mensen die extra gevoelig voor prikkels zijn, zoals mensen met een niet aangeboren hersenletsel, een chronische ziekte of autisme. Het voorhuispersoneel en het kassateam hebben meegedaan aan de training van De Zonnebloem. Ons personeel heeft zelf kunnen ervaren hoe het is om met een beperking door het theater te bewegen; in een rolstoel, of met verzwaringen aan arm en/of been, of met een stiltekoptelefoon op, of met een bril die een visuele beperking nabootst. Dit bewustzijn is een noodzakelijke stap tot een volledig toegankelijk theater.

Er is steeds meer aandacht in de culturele sector voor toegankelijkheid, zowel de praktische toegankelijkheid als de artistieke toegankelijkheid. Zo werd dit jaar de vernieuwde Code Diversiteit & Inclusie vanuit de cultuursector gepresenteerd en werd er gezamenlijk met een aantal culturele instellingen de Agenda inclusieve podiumkunsten 2020-2024 opgesteld. De verbeter-ideeën en mogelijkheden zijn enorm. Het ontbreekt alleen nog aan passende financiering. Het jaar sloot af met de Motie Ellemeet/Asscher over de toegankelijkheid van cultuurinstellingen die ingediend werd in de Tweede Kamer, waarin aandacht wordt gevraagd voor de belemmeringen waar mensen met een beperking tegenaan lopen als zij een culturele instelling bezoeken.